

призначення і функції журналістики, заангажованість преси та її наслідки для суспільства тощо, засвідчило їх непроминальність — бо ж і сьогодні актуальні питання, що таке «свобода думки, а що розхристаність», чим різняться «полеміка противника» і «його злобні напади». Як ніколи, важливо осмислити досвід наших попередників і зробити його набутком сучасності.

Видання академічного плану, гідним прикладом яких є аналізована монографія, сприяють, побіч виконання своєї основної функції — збагачувати науковий дискурс, розширенню інтелектуальних горизонтів, дозволяють відчути, що минуле — це важливо й актуально, бо має відлуння у сьогодні, бо без знання історії (у широкому сенсі) проблематично облаштовувати сучасне життя, бо без знання морально-духовних орієнтирів, національних цінностей, усвідомлення ваговитості духовного спадку наших попередників болісно переривається історична тяглість з усіма прикрими наслідками. Це знання сприяє формуванню вмотивованої позиції і власного бачення — як щодо світу, так і свого місця у ньому. Монографія Л. Сніцарчук — достойна інвестиція у наукову дискусію, що в майбутньому дозволить отримати дивіденди поступу.

Микола Сулятицький

ОСЯГНЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ СУТНОСТІ

Інтелектуальна робітня вченого Володимира Качкана нещодавно збагатила сучасне українське літературознавство добротним науковим монографічним виданням*. Її власне екскурсивність детермінує своєрідну екстраполяцію від базових теоретично-аналітичних аспектів науки про письменство у напрямі з'ясування навколопроблемних питань, введення додаткової інформації, епізодів, постатей якраз через епістолярне відображення. Бо, як правильно резюмує основний автор, — «часом — один листовний рядок може

* *Качкан В.* Екскурси і дискурси (українська історія, література, культура, філософія, фольклористика, етнологія, пресологія в епістолярному віддзеркаленні: панорама проблеми) : монографія / В. Качкан, О. Качкан. — Івано-Франківськ, 2009. — 212 с.

виказати більше об'єктивної правди, суджень чи передбачень, ніж газетна цілополосна публікація, пустослівна брошура, навіть окрема книжка».

На огромі епістолярних текстів, що належать визначним діячам українства, дослідники у дискурсивному контексті демонструють логічно організований, аргументований виклад обстоюваних ними позицій, тримаючи в полі зору багатство психологічних виявів численних авторів віднайденого й опрацьованого епістолярію.

Перший розділ монографії — «Епістолярій в академічних ризах» — розкриває квантативну (кількісну) ознаку віднайдених в архівах унікальних раритетних зразків листування, а також подає аналітичні роздуми над змістом листів, перипетіями біографій їхніх творців, українським культурологічним поступом означеного періоду.

Так, із авторських досліджень, поданих у алфавітній послідовності персоналій, відчитуємо цікаві довідки про природу художньої творчості О. Маковея, безцінну інформацію про творчі взаємини титанів слова І. Франка й А. Кримського, світогляд письменниці Марко Вовчок. Завдяки прочитанню чималого епістолярію руйнуються усталені догми про нібито винятково «кабінетно-вчену» сутність Михайла Грушевського, а листи Ольги Кобилянської розкривають не лише багатий духовний світ письменниці (завдяки літературно-пошуковому подвигу світлої пам'яті професора Федора Погребенника), а й її взаємини із низкою видатних діячів науки і літератури Прикарпатського краю та зарубіжжя.

Не такі численні листи зачинателя нової української літератури Івана Котляревського висвітлюють життєписні нюанси цієї постаті, зосібна його працю над знаковим твором нашого красного письменства — «Енеїдою».

Епістолярій майстра прозової форми Михайла Коцюбинського неабияк утверджує його авторитетність, а то й харизматичність у середовищі тодішньої письменницької богеми. Достатня відвертість у листуванні привертала до найяскравішого представника українського літературного імпресіонізму очевидну зацікавленість, більш вдумливі читачі проглядали пряму ліричність поміж одуховленою кореспонденцією до О. Аплаксіної і художнім виплеском ментного творення його прозових шедеврів («Fata Morgana», «Persona grata», «В дорозі», «Intermezzo», «Тіні забутих предків» тощо).

Завдяки одному із авторів монографії — професору В. Качкану — кілька років тому побачило світ унікальне видання «Журавлі повертаються...»: З епістолярної спадщини Богдана Лепкого» (Упоряд., авт. передм., прим. і коментарів В. А. Качкан. — Львів, 2001. — 920 с., іл.), де дослідник зумів зібрати, прокоментувати більше півтисячі листів. В «Екскурсах і дискурсах...» вміщено розлогу аналітичну розвідку про вагомий аспект творчості Богдана Лепкого, а також усієї династії Лепких — братів Миколи, Лева та їхнього батька Сильвестра (Марка Мурави).

Натрапляємо у тандемному дослідженні на наведені цікаві факти із життя духовного проводиря українців — митрополита Іларіона (Івана Огієнка), який, попри свою досекундну зайнятість, намагався знаходити якусь часину для допомоги початкуючим духівникам, письменникам та лінгвістам.

Листування Кирила Студинського — це не лише дециця приватних ціх буття громадського діяча, а й своєрідна хроніка українського суспільного і культурного життя від кінця XIX ст. до початку Другої світової війни, а епістолярій Лесі Українки, Івана Франка — то окремі художньо-мистецький, культурологічний, соціально-політичний світ, не до кінця ще вивчений і поцінований.

Етико-естетичні світоглядні підмурівки проступають із хвилюючого емоційного життєпису жінки-борця Олени Теліги, екзистенція інтелектуального ідеалізму і змагу — із «комуноквазівживихів» Василя Стуса, душевідверті діалоги — із листів братів Тютюнників...

У наступному розділі монографії — «Знахідки у книжковому потоці» — автори вихоплюють із архівних джерел, передмов, спогадів, досліджень, науково-документальних видань багатющий матеріал, який не тільки заповнює певні прогалини у нашому літературознавстві, а й спонукає інших дослідників інтенсивніше розвивати цю галузь гуманітарного знання, оскільки вона — цікава, неординарна — і досі не достатньо розроблена науковцями.

Спраглий до комплексного пізнання читач розкриває для себе трагедію Алли Горської у контексті репресивних гонінь на митців тоталітарної системи, яка, за зболеною констатацією авторів, «у всі часи не терпіла вільнодумства інтелігенції, працювала «на ти» з національним інтелектом...». А хіба так багато знаємо про осо-

бистісну глибоку філософію любові поета Зіновія Красівського, лінгвіста-емігранта Петра Митропана, триумф і трагедію українського слова, виплеканого на чужинецьких манівцях А. Любченком, У. Самчуком, Є. Маланюком, С. Гординським, на рідній, та не своїй землі — М. Хвильовим, П. Тичиною, Ю. Яновським тощо?

Читач-фахівець буде втішений поданням вичерпних відомостей про збірник листів книгознавця і літературного критика Ю. Меженка, композитора та церковного діяча у Відні професора А. Гнатишина та його побратима — медика О. Гридового. Навіть важко уявити, в якому таємничому запроторенні була епістолярна кореспонденція очільників українського націоналістичного руху Є. Коновальця, В. Мартинця, В. Липинського, а тепер маємо чітку бібліографічну вказівку на таку раритетну книжкову з'яву.

Почерез епістолярій привідкривається завіса до глибшого пізнання поета і священика Я. Лесіва, вченого світового рівня І. Горбачевського, суперечливого світогляду П. Куліша...

Останніми роками копітка дослідницька скрупульозність вчених із засіків історико-філологічної періодики («Дзвін», «Дивослово», «Київ», «Народна творчість та етнографія», «Український історичний журнал», «Слово і час», «Березіль», «Київська старовина», «Пам'ятки України: історія та культура», «Українська мова та література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах» тощо) висіяла найдобріше зерно українського культурологічного епістолярію, прошкіцувала огром аналітичних дописів багатьох вчених у цій галузі філологічного знання. Барометр періодики зафіксував широкоамплітудні психоемоційні, світоглядні коливання піднесення і падіння великих вершителів української справи.

Тут і заокеанська скитальська тужба митця С. Гординського, і відчайдушша передсмертного листа-звернення М. Грушевського до радянського владоможця-інтригана В. Молотова у розпуці за втраченим українством, і розробки націоїдеї Є. Чикаленком, Олегом Ольжичем, О. Сеніком, О. Чемеринським, К. Осьмаком, і ентузіазм шістдесятницької когорти — Ірини Калинець, В. Черновола, І. Світличного, Алли Горської, Ліни Костенко, Надії Світличної. І несть числа тим іменам, які правдою і совістю прислужилися втіленню української національної ідеї, нашої культури, суспільно-політичної думки.

Другий розділ — «З літературознавчих та фольклористичних зошитів» — це майже двадцять статей, шкідців, рецензій, відгуків, дописів В. Качкана, що вийшли з-під його пера за останніх кілька років. Тут і зболеність душі громадянина-патріота в теоретико-прагматичному аналітичному зрізі «націоідея — ген українця», де автор глибокодушно й експресивно вивергає горе-правду нашого сьогодення, закликаючи «не намотувати на колесо рідної історії тасьму новоліхоліть». Засвоєно уроки Великого Кобзаря в його 195-ті роковини від дня народження іскрометно-натхненного слововиплеску «За всіх сказав, за всіх переболів...», у якому огниво Шевченкового слова запалює наші смолоскипи національної гідності та честі. Достеменно розуміючи анатомію творчості, вдало вловлює В. Качкан «Слід невловимого Протея», аналітично мандрує лабіринтами книги О. Слоньовської. Це велемовно засвідчує його розвідка «Тяжіння до вищого імперативу». Поціновує автор вміщеної у монографії статті «До незгасного досвіду Франка» фахову працю професора Михайла Нечиталюка «Публіцистика Івана Франка — «школа політичного думання»: семінарії для журналістів (1875—1893)», а стаття «Шлях до сучасної рецепції та реінтерпретації», звернена до дослідження праці Наталії Поплавської «Українська полемічно-публіцистична проза кінця XVI — початку XVII ст.». Не поминає увагою В. Качкан знакову для нашого часу працю відомого закарпатського фольклориста і філолога Івана Хланти «Жанр духовної пісні: історія та поетика (На матеріалі Карпатського регіону)», дослідження Ольги Фабрики-Процької «Пісенна культура лемків XX ст.: збереження традицій та новотворчість» і розвідку Олесі Церковняк-Городецької «Фольклористична спадщина Катерини Грушевської в контексті розвитку загальноєвропейської фольклористики». Подібно ж професор В. Качкан має низку цікавих думок про дослідження Галини Литвиненко архетипно-образної системи фольклорної свідомості календарно-обрядових пісень, а також розмислів над працею Тетяни Андрєєвої «Поетика ініціаційного простору в українському фольклорі».

У цьому розділі вміщено літературознавчо-критичний есей про поетичне розкрилля відомого вченого-філолога, професора Богдана Мельничука, життєподвиг Теофіла Виноградника, що спромігся сповнити заповіт свого вчителя Івана Федорака (Івана Садового) —

повернути його прах із чужини на рідне Покуття, тужливу зажуру за втратою побратима, відомого вченого О. Рисака, життєва зоря якого закотилася в засвіти безсмертя так негадано передчасно.

Наукову апробацію монографічної праці зробили професори Олег Гринів, Микола Тимошик, Микола Дмитренко, Іван Хланта.

Книга, яка зорієнтовує спраглих неупередженої інформації (на неї натрапляємо в одному із найоригінальніших та змістово найсокровенніших — в епістолярному жанрі), буде мати наукову затребуваність у фаховому середовищі, а також резонанс у широкому читацькому загалі.